

Újabb adatok Győr-Moson-Sopron megye épületlakó denevérfaunájához

Papp Károly

cím

Budapesti Denevérvédelmi Csoport 1039 Budapest, Hadrianus u. 5.

Abstract

New records on the house-dwelling bat fauna in Győr-Moson-Sopron county

We have examined 189 buildings and we found bats in 65 buildings and guano in 18 buildings. We found 15 nursery colonies which need protection. In order to protect the colonies we cleaned 5 attics from the guano gathered up during years and restored an attic. We examined the possible connections between the presence of bats and the quality of habitats. According to the result the absence of landing holes and the tiled roofs have negative influence on the settling of bat colonies.

A Magyar Denevérkutatók Baráti Köre által koordinált épületlakó denevérek felmérési programja keretein belül végeztem vizsgálatokat Győr-Moson-Sopron megyében. A felmérés nagy részét 1995-ben végeztem el. 1996-ban és 1997-ben az előző években talált jelentősebb kolóniákat ellenőriztem, valamint megpróbáltam azokat az alkalmassáknak látszó épületeket felmérni, melyekbe az előző évben különböző okokból nem tudtam bejutni.

A kutatási terület leírása

Munkám során Győr-Moson-Sopron megye területén végeztem felmérést. Nagy figyelmet fordítottam a szabad vízfelületek, valamint a nagyobb erdőtömbök jelenlétére.

A megye erdőgazdasági szempontból a következőképpen tagolódik (Danszky, 1963):

1. Nyugat-Dunántúli erdőgazdasági tájcsoport
 - a/ Soproni hegyvidék erdőgazdasági táj
 - b/ Soproni dombvidék erdőgazdasági táj
 - Sopron-fertőrákosi mészkődombok tájrészlet
 - Ikva-menti kavicsteraszt tájrészlet
 - c/ Írottköljai erdőgazdasági táj
 - Sopronhorpács-kövesdi fennsík tájrészlet
2. Kisalföld erdőgazdasági tájcsoport
 - a/ Kemenesalja erdőgazdasági táj
 - Kemenesi fennsík tájrészlet
 - b/ Hanság erdőgazdasági táj

c/ Szigetköz erdőgazdasági táj

d/ Kisalföldi homok erdőgazdasági táj

3. Dunántúli-középhegység erdőgazdasági tájcsoport

a/ Északi-Pannonhát erdőgazdasági táj

- Ravaszd-Sokorói dombvidék tájrészlet

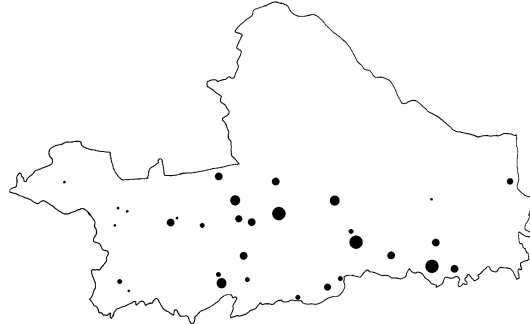
Korábbi faunisztikai adatok

A térségre vonatkozó első faunisztikai adatokat Méhely (1900) ismerteti. Később Sóllymosy, Vásárhelyi, Borzsák és Méhely alapján Topál (1954) közöl újabb adatokat. Ezek alapján a megye területén a következő épületlakó denevéreket írták le:

Kis patkósdenevér (*Rhinolophus hipposideros*) – Fertőboz (gyűjtötte Dr. Madarász Gyula): Méhely (1900), Nagylózs (Sóllymosy alapján): Topál (1954); Közönséges denevér (*Myotis myotis*) – Sopron: Méhely (1900); Hegyesorrú denevér (*Myotis blythi*) – Sopron: Topál (1954); Kései denevér (*Eptesicus serotinus*) – Brennbergbánya: Topál (1954); Fehértorkú denevér (*Vespertilio murinus*) – Brennbergbánya (Vásárhelyi alapján): Topál (1954).

Ezt követően a megye területéről csak Dobrosi 1988-ban írt diplomatervében találtam adatokat: Kis patkósdenevér (*Rhinolophus hipposideros*) – nyári és téli szálláshelyét Sopronban nem épületben, hanem barlangban találta. Szürke hosszúfűlű denevér (*Plecotus austriacus*) – nyári szálláshelyén padláson Sopronban és Fertődön.

Fehértorkú denevér (*Vespertilio murinus*) – késő ősszel vonulás közben Sopronban. Törpe denevér (*Pipistrellus pipistrellus*) – nyáron faodúkból és épületzugokban, télen rejtett emberi építmények legvédettebb hasadékaiban, Sopronban. Közönséges denevér (*Myotis myotis*) – nyáron padlásokon, Ágfalván és Csapodon, télen padlásán Ágfalván. Hegyesorrú denevér (*Myotis blythi*) – télen elhagyott bányajáratokban Sopronban. A fent felsorolt faunisztikai adatok csak az épületlakó denevérekre vonatkoznak. Vizsgálati területemen a szakirodalom alapján ezen fajok előfordulására számítottam.

1. ábra Kései denevér (*Eptesicus serotinus*)

Eredmények és azok értékelése

Győr-Moson-Sopron megyében 191 település található. 233 épületet próbáltunk átvizsgálni, azonban 44 padlásra különböző okok miatt nem tudtunk feljutni. A megye területén 189 épületből tudtunk adatokat felvenni, 18 esetben csak ürületet találtunk. 65 épületben találtunk denevéreket. 106 esetben denevéreknek még a nyomát sem láttuk.

A következőkben a megfigyelt fajokhoz a kolónia nagysága szerinti sorrendben felsoroljuk a lelőhelyeket, zárójelben a példányszámot és ahol a toronyban találtuk a böregereket a szám után „t” jelölést alkalmazunk. Az 1996-os és 1997-es adatokat csak ott tüntetjük fel, ahol az 1995-ös évhez képest változás történt, illetve ahol csak ezekben az években végeztünk felmérést. Jelölése a következő: ('96: szám)

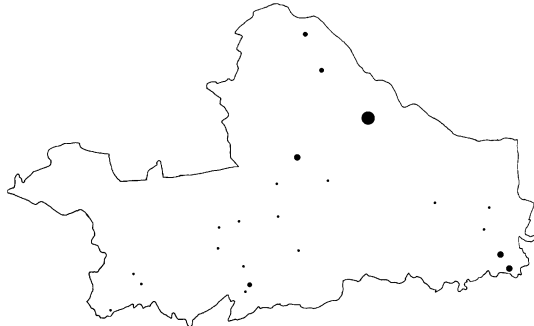
Kései denevér (*Eptesicus serotinus*): Kajárpéc (50), Kisbabet (50), Farád (50), Osló (40), Cirák (35t, '96: -), Kóny (35), Tényő (30), Sokorópátka (30), Szárföld (30), Tét (25), Petőháza (22), Kisfalud (22), Acsalag (22t), Veszvény (20), Rábaszentandrás (20), Feketeerdő (15), Böny (15), Farád (14t), Bodonhely (10), Győr (10), Sopronhorpács (10), Vica ('96: 10t), Tárnokréti (8), Sobor (8), Rábasebes (5), Vitnyéd (5), Fertőendréd (3), Fertőhomok (3), Egyházasköze (3t), Hidegség (2), Pereszteg ('96: 2), Hegyeshalom (1), Győrújbarát (1), Sopron, Óvóképző Főiskola ('96: 1) (1. ábra)

Közönséges (*Myotis myotis*) és **hegyesorrú denevér** (*Myotis blythi*): Cirák (250, '96: 300), Bősárkány (80, '96: 100), Lébény (80), Bánfalva ('96: 80), Vica (50t, '96: -), Szilsárkány (40t), Bezi (25t), Dénesfa (10, '96: 25), Markotabödöge (2), Győrújbarát (1), Nagylózs (1) (2. ábra)

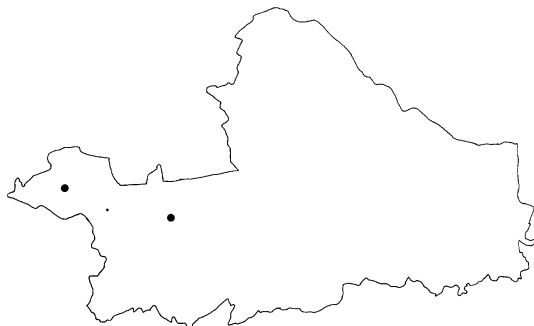
2. ábra Közönséges (*Myotis myotis*) és hegyesorrú denevér (*Myotis blythi*)

Szürke hosszúfülű denevér (*Plecotus austriacus*): Mecser (50, '96: 35), Tápszentmiklós (15), Táp, református templom (15), Bősárkány (15t), Dunakiliti ('96: 6t), Vica ('96: 5), Halászi (4), Veszvény (3), Hövej (2), Lövő (2), Kapuvár, nagytemplom ('96: 2t), Táp, római-katolikus templom (1), Pázmándfalva (1), Pér (1), Győrújbarát (1), Fehértó (1), Beled (1), Szilsárkány (1), Farád, római-katolikus templom (1), Farád, evangélikus templom ('96: 1), Mihályi (1), Szakony (1), Nemeskér (1), Acsalag (1) (3. ábra)

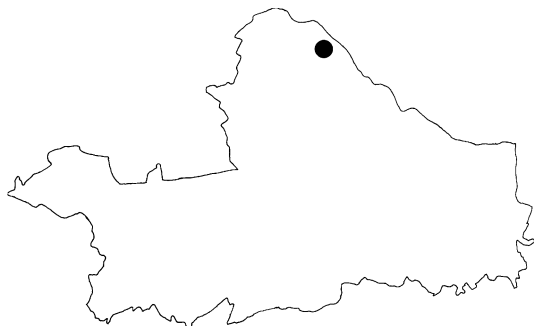
3. ábra Szürke hosszúfülű denevér (*Plecotus austriacus*)

Kis patkósdenevér (*Rhinolophus hipposideros*): Sopron, Taródy-vár ('96: 30), Fertőd, Eszterházy-kastély padlása (23), a pincében (3), Fertőboz (1) (4. ábra)

4. ábra Kis patkósdenevér (*Rhinolophus hipposideros*)

Törpe denevér (*Pipistrellus pipistrellus*): Dunasziget ('96: 150) (5. ábra)

5. ábra Törpe denevér (*Pipistrellus pipistrellus*)

Csonkafülű denevér (*Myotis emarginatus*): Sopron ('97: 50) (6. ábra)

6. ábra Csonkafülű denevér (*Myotis emarginatus*)

Azoknak az épületeknek, melyekben denevérek élnek, 50,8%-ában kései denevéreket, 36,9%-ában szürke hosszúfülű denevéreket, 16,9%-ában közönséges denevéreket, 4,6%-ában kis patkós- és mindössze 1,5%-ában törpe denevéreket és szintén 1,5%-ában csonkafülű denevéreket találtunk.

A fajok számát tekintve a kutatás 1995-ben alulmúlta a várakozásainkat, mert a szakirodalom alapján várható volt a *Pipistrellus pipistrellus*, valamint a *Vespertilio murinus* előkerülése is. Mivel a törpe denevér hazánk területén általánosan elterjedt, meglepődtünk, hogy a megyében 1995-ben nem bukkantunk kolóniájára.

Eredményeink szerint az épületlakó denevérek kolóniáinak előfordulási gyakorisága Győr-Moson-Sopron megyében az országos átlaghoz viszonyítva valamivel alacsonyabb értéket mutat. Dobrosi (1995) szerint 1994 augusztusáig az ország területén felmért épületeknek 35,6%-ában találtak denevéreket, míg Győr-Moson-Sopron megyében ez az érték 34,3%-nak bizonyult. Meglepő volt, hogy a mosoni-szigetközi részen nem találtunk annyi denevért, mint amennyire a kedvező vízrajzi és erdősültségi viszonyok alapján számítottunk.

A megye kései denevér állománya az országos átlagnak megfelelő. A kolóniák nagysága is átlagosnak mondható, rendszerint 10-50 példányszám között változtak. A nagyobb példányszámú kolóniák élőhelyeit mindenképpen figyelniük kell a továbbiakban, így pl. Kajárpéc, Kisbabót, Farád, Osló és Kóny falvak templomait évente egyszer ellenőrizni szükséges. Peresztegen egy érdekes eset történt 1996 tavaszán, amikor is egy családi ház nyugati tűzfalának pala borítása alá egy népes, a kirepülő állatok megszámlálása alapján legalább 46 egyedből álló

kései denevér kolónia költözött. A helyszínre érkezve nem hallottunk és nem láttunk denevérek jelenlétére utaló jeleket. Ez az épület csak ideiglenes szállásul szolgált a denevéreknek, nem tudjuk, hogy hova és miért költözött el ez a kolónia. Az eset kapcsán 1996. június 6-án egy jól sikerült népszerűsítő cikk jelent meg a Kisalföldben.

A közönséges és hegyesorrú denevérnek a megyében talált kolóniái országos viszonylatban nem mondhatóak nagyoknak, de regionálisan mindenképpen jelentősek. Örvendetes a Círákon található szülőkolónia, melynek élőhelyét mindenképpen meg kell őrizni. Négy éve javították meg a templom tetőszerkezetét. Kívülről pala, alatta kátránypapír, végül nylon réteg borítja a tetőteret. A denevérek így csak a gerendákban tudnak megkapaszkodni.

Dénesfán ugyan csak 10 közönséges denevért találtunk a kastély padlásán, de akkora pár hónapos guanókupacot láttunk, ami legalább 500 denevér korábbi jelenlétét feltételezi. Ezért a tavaszi, nyár eleji időszakban vissza kell térni ellenőrizni a kastélypadlást. A Lébényben, Bősárkányban, valamint Bánfalván talált kolóniák élőhelyei távlatilag stabilnak tűnnek, de ettől függetlenül évente egyszer szükséges ellenőrizni a kolóniát, megfigyelni, hogy csökken vagy növekszik-e az egyedszámuk. A stabilitás ezen esetekben leginkább annak köszönhető, hogy a közeljövőben nem terveznek épületrenoválást, és az emberi hozzáállás pozitív. Sajnálatos módon az 1995-ben Vicán talált kolónia 1996-ban elköltözött, mert a mozgó toronyablakot megcsinálták, ezáltal a denevérek nem tudtak az épületbe bejutni. Ezen kolónia helyére a berepülőnyílással szemben igénytelen kései és szürke hosszűfűlű denevérek különálló kolóniái költöztek. Az 1997 februárjában végzett guanótakarítás során megpróbáltunk a bádor toronyablakon berepülőnyílást kialakítani.

A szürke hosszűfűlű denevér Győr-Moson-Sopron megyében általánosnak mondható éppen úgy, mint az ország többi részén. Mecséren a római-katolikus templom padlásán 1995-ben megtalált, mintegy 50 nőstényből álló szülőkolónia országos szempontból is jelentős, hiszen az átlagos szülőkolóniák 10-20 nőstényből állnak. Ezt a kolóniát is évente szükséges ellenőrizni. Sajnos az 1996-os évben az előző évhez viszonyítva csökkent ezen kolónia példányszáma, de így is legalább 35 egyedből állt, ezt a példányszámot 1997-ben is sikerült ott megtalálnunk.

A kis patkósdenevér Fertődön fellelt szülőkolóniája külön figyelmet érdemel. Itt nagyon fontos a berepülőnyílás megőrzése, továbbá mindenképpen szükséges évente ellenőrizni. Meglepő ennek a denevérfajnak

a Taródy-várban élő kolóniája, mert zavart, világos szobában mintegy húsz példány egy fűrtben összebújva, míg néhány egyed magányosan pihent. Mind a két jelentősebb győr-moson-sopron-megyei kolónia esetében fontos, hogy a denevérek szinte helyben, a vár, illetve a kastély pincerendszerében elvi lehetőségük van az áttelelésre.

A törpe denevérnek valószínűleg jóval több épületlakó kolóniája van a megyében, amelyek elsősorban családi- és vikendházak fa burkolata alatt vagy repedéseiben bújnak meg. A Kisalföldben megjelent cikk kapcsán kaptunk egy segélykérő levelet Dunaszigetről, ahol egy vikendházba denevérek költöztek be. A denevérek az ablak fölötti hézagon tudtak a fa burkolat alá bemenni, és a burkolaton keresztül a nagyon kicsi, kb. 50 cm magas padlástérbe bejutni. A padlásteret vékony farostlemezből készült álmennyezettel alakították ki, teljesen zárt volt, oda a denevéreken kívül semmi más nem juthatott be. Sajnos a több év alatt felhalmozódott ürülék súlya alatt a farostlemezből készült álmennyezet megroggyott. Az emberi hozzáállás elég pozitív volt, de az okozott kár miatt a jelentős példányszámú kolóniát ki kellett rekeszteni az épületből. Előzőleg bejártuk a környéket, és a Duna árterén több alkalmas faodvat és vikendházat találtunk, tehát volt hova költöznie a kolóniának. Meggyőződünk arról is a kirekesztést megelőzően, hogy a kölykök már röpképesek legyenek. A kolónia nagyságát a kirepülő egyedek számlálásával állapítottuk meg. A kirekesztés után az álmennyezet megbontásával megbizonyosodtunk afelől, hogy nem maradt a padlástérben élő állat és letakarítottuk a felhalmozódott guanót.

1995-ben Szatyor Miklós denevérgyűrző vezetésével a Soproni Egyetemi botanikus kerti tavanál július 1-étől egy héten át denevérhálózás történt. Itt nagy meglepetésre néhány csonkafűlű denevér nőstényt is fogtunk. Ezek szálláshelyét sem 1995-ben, sem 1996-ban nem sikerült megtalálnunk. 1997 tavaszán – szintén lakossági bejelentés alapján – Sopronban, egy palatetős családi ház padlasterén bukkantunk ezen faj mintegy 50 egyedből álló szülőkolóniájára, nagy valószínűséggel innen származtak a befogott példányok. A háztulajdonos, Tárnok Péter büszke a nála élő denevérekre, így ezen kolónia védelme biztosítottnak tűnik.

Panelépületekben országszerte egyre gyakoribb a korai denevér. Valószínűleg a megye nagyobb városaiban, Győrött, Kapuváron, Csornán, Mosonmagyaróvárott és Sopronban is előfordulnak ilyen esetek. A soproni lakótelepeket megpróbáltuk ilyen szemmel is átvizsgálni, de a legtöbb panelépület illesztéseiben friss szigetelőanyagot találtunk. Ahol nem láttunk szigetelést a résekben, ott sem

hallottuk a denevérek jellegzetes szociális hangját, és nem találtunk árulkodó ürüleket sem a ház aljánál. Több alkalommal figyeltük a Jereváni-tó partján a denevérmozgást, de csak néhány – vélhetően hosszúfűlű és korai – denevért láttunk a víz felett.

A kutatás során a megye területén igazán alkalmas teletelőhelyet nem találtunk, mivel itt nincsenek jelentősebb barlangok. Minden fellelhető földalatti üreget megpróbáltunk átkutatni, elsősorban Sopron környékén, hogy alkalmas lehet-e denevérek áttelelésére. A szárhalmi erdőben a Zsivány-barlang és a kőfejtő, a fertőrákosi kőfejtő, a brennbergbányai bányavágatok maradványai és esetleg a Mitrász-barlang néhány denevér számára megfelelő téli szállás lehet, azonban jelentősebb kolóniák itt nem tudnak áttelelni. A közönséges és a hegyesorrú denevérek valószínűleg valahol Szlovákiában vagy Ausztriában telelnek.

A statisztikai vizsgálatok során a kontingencia táblázatok segítségével bebizonyosodott, hogy a denevérek szívesebben tartózkodnak olyan padlásokon, melyek nem cserép borításúak. A pala tetőborítás melegebb, jobban zár, a rések kicsik, ezáltal nem olyan huzatos a padlás, mint a cseréppel fedett tetőknél. Helyes volt az a feltevésünk is, miszerint a 10 cm átmérőjűnél nagyobb szabad berepülőnyílás meglete pozitívan befolyásolja a denevérek jelenlétét mind a padláson, mind a toronyban. Meglepetésünkre a statisztika nem mutatott összefüggést a denevérek és a gyöngybagoly (*Tyto alba*) jelenléte között.

Összefoglalás

Győr-Moson-Sopron megyében 174 település 189 épületét vizsgáltuk át denevérfaunisztikai felmérés céljából. A 189 épületből 65 esetben találtunk denevéreket és 18 esetben csak denevérrüleket. 15 olyan kölykező kolóniát fedeztünk fel, mely feltétlenül védelemre érdemes.

A denevérek védelme érdekében 5 esetben a felhalmozódott guanót eltakarítottuk, egy esetben pedig élőhely-rekonstrukciót hajtottunk végre.

Statisztikai módszerrel vizsgáltuk az épületek bűvőhelyi adottságai és a denevérek előfordulásai közötti összefüggéseket. Az eredmények szerint a berepülőnyílások hiánya, illetve a tetők cserépborítása negatívan hatnak a denevérek megtelepedésére.

Köszönetnyilvánítás

Szeretném megköszönni a munkám során nyújtott segítséget Dobrosi Dénesnek a szakmai irányításért, a Magyar Denevérkutatók Baráti Körének a támogatásért, valamint Pellinger Attilának a Fertő-Hanság Nemzeti Park részéről nyújtott segítségért.

Irodalom

1. Danszky I. (1963): Magyarország erdőgazdasági tájainak erdőfelújítási, erdőtelepítési irányelvei és eljárásai I., III., IV. - Országos Erdészeti Főigazgatóság, Budapest
2. Dobrosi D. (1988): A denevérek erdővédelmi jelentőségének vizsgálata. - Diplomaterv, Sopron.
3. Dobrosi D. (1995): A denevérek elterjedése és védelme Magyarországon. - Magyar Denevérkutatók Baráti Köre, Budapest.
4. Méhely L. (1900): Magyarország denevéreinek monographiája. - Saját kiadás. Budapest.
5. Topál Gy. (1954): A Kárpát-medence denevéreinek elterjedési adatai. - Annales hist. -nat. Mus. Nat. Hung. 7: 477-489.